

Den stora och Heliga veckans gudstjänster

Onsdagen.

På onsdagen finns två teman i gudstjänsterna, dels åminner Kyrkan kvinnan som var en synderska som kom till Simon den spetälskes hus med en flaska dyrbar balsam och hällde den över Jesu huvud, och dels, Judas överenskommelse den judiska överhetens. På så sätt ställs den syndfulla kvinnans ånger mot den utvalde lärjungens tragiska fall. På onsdagens kväll hålls sjuksmörjelsens mysterium eller sakrament och alla ortodoxt kristna smörjs oavsett om man är fysiskt sjuk eller inte. Detta sker därför att det inte finns någon skarp skiljelinje mellan kroppslig och andlig sjukdom, och detta sakrament handlar inte endast om kroppsligt helande utan om syndernas förlåtelse. På så sätt förbereder sjuksmörjelsens mysterium oss att ta emot nattvarden dagen efter.

Den Heliga Torsdagen.

På denna dag åminnes fyra händelser: först tvättandet av lärjungarnas fötter och instiftandet av Nattvarden och sedan Jesu ångslan i Getsemane och till sist när Judas förrådde Kristus. I vissa katedraler och kloster finns det en speciell fotatvagnings ceremoni i slutet av aftongudstjänsten med Basileios liturgin som firas på morgonen, där en biskop eller abbot efterliknar Kristus och 12 präster representerar apostlarna.

Under fastan firas alltså aftongudstjänsten på morgonen och morgongudstjänsten på kvällen. På den Heliga Torsdagens kväll firas därför den morgongudstjänst som ofta kallas för ”de tolv evangelierna”. Under denna gudstjänst läses hela passionsberättelsen i tolv evangelieläsningar med början i Jesu avskedstal (Joh 13:31-18:1). Gudstjänstens höjdpunkt är precis före den sjätte evangelieläsningen då prästen bär korset som under året står bakom det Heliga Bordet (altaret) och ställer upp det i mitten av kyrkan.

Den Stora och Heliga Fredagen.

Tidigt på morgonen påbörjas de kejsrerliga eller kungliga timmarna. Namnet ”kejsrerliga eller kungliga” kommer av att kejsaren med sitt hov i gamla tider alltid bevistade dessa gudstjänster. Direkt efter timmarna följer aftongudstjänsten. I slaviskt bruk firas timmarna på morgonen och aftongudstjänsten på eftermiddagen, men i grekiskt bruk, som vi följer,

följer alltså aftongudstjänsten direkt de kejserliga eller kungliga timmarna. På aftongudstjänsten precis som på kvällen före under morgongudstjänsten återges inte bara passionsberättelsen med ord utan även av ”drama”. När prästen avslutar evangelieläsningen och läser om när Jesu kropp togs ned från korset och lindades i linnebindlar, tas ikonerna med Jesu kropp ned från korset, som ställts fram i kyrkan kvällen före. På grund av denna rit kallas gudstjänsten ofta på grekiska ”Apokathilosis” (”nedtagandet från korset”). Vid slutet av aftongudstjänsten bärs en tygikon, kallad ”epitafios”, i procession från altarrummet till ett speciellt dekorerat bord uppställt i mitten av kyrkan. Enligt athonistisk sed är bordet lutande liksom ett ikonställe så att alla kan se epitafios. På andra ställen har bordet en ”baldakin” (ett ”tak”) med fyra lanternor. En from sed är att krypa under bordet som en ”välsignelse”. På den Stora och Heliga Fredagens afton firas så lördagens morgongudstjänst, som inleds med att man sjunger troparia kallade ”lovprisningarna”, på grekiska ”Enkomia” mellan verserna i Ps 118 framför bordet med epitafion. Vid slutet av gudstjänsten går alla i procession med epitafios runt kyrkan sjungande ”Helige Gud, Helige Starke, Helige Odödliga, förbarma Dig över oss”, precis som vi gör vid en begravning. Men detta är ju egentligen inte en begravningsprocession. Gud dog på korset, men ändå är han inte död. Han som dog, Guds Ord, är livet självt, helig och odödlig, och vår procession genom natten betyder att Kristus nu beger sig genom dödsrikets mörker för att proklamera till Adam och till alla döda Hans kommande uppståndelse, i vilken de också är kallade att dela. I grekiskt bruk bärs epitafion till det Heliga Bordet, altaret, efter processionen.

Den Stora och Heliga lördagen.

På morgonen firas åter en aftongudstjänst och Basileiosliturgi. Ursprungligen firades denna vigilia på aftonen och sträckte sig in i påskdagens natt. Denna ursprungliga tradition finns bevarad i latinsk rit, men i ortodox rit har den alltså flyttats fram. Aftongudstjänsten med sina 15 textläsningar ur GT har en tydlig dopkaraktär, eftersom man i fornkyrkan oftast döpte katekumenerna denna afton. Textläsningarna var den sista undervisningen före dopet. Nu firas alltså gudstjänsten på lördagens morgon. Efter epistelläsningen skrudar prästerskapet om från mörka skrudar till ljusa och vid evangeliet läses för första gången om uppståndelsen. Vid slutet av liturgin välsignas fem bröd och vin.

På den Stora och Heliga Lördagens afton börjar lekmännen läsa Apostlagärningarna. När prästerskapet anlant börjar midnattsgudstjäns-

ten som läses med kyrkan i komplett mörker. Efter avskedet återvänder prästen till altarrummet och förbereder att påsknattens skall ta sin begynnelse. Detta börjar med att prästen tänder sitt ljus på evighetslågan i oljelampan på det heliga Bordet och sprider detta ljus. När alla fått tändt sitt ljus startar processionen runt kyrkan under sång. När processionen kommit gått runt kyrkan läses uppståndelseevangeliet och påskens troparion sjunges för första gången. Efter det går alla in i kyrkan och Johannes av Damaskus kanon sjunges. Så småningom firas sedan Chrysostomosliturgin.

Påskdagen

På påskdagens eftermiddag firas vad som brukar kallas ”Agapevesper”, kärlekens aftongudstjänst. Det är vanligt att man läser evangeliet denna dag på så många språk som möjligt. I vår församling i Uppsala har evangeliet lästs på svenska, grekiska, kyrkoslaviska, latin, engelska, tyska, franska, finska, serbiska och rumänska.